

Українські символи.

Калина.

Наші пращури вважали природу живою, одухотвореною історією, якій необхідно віддавати достойну шану та повагу. Природу гріх було нищити : живі дерева без потреби не рубалися, а якщо доводилося це робити, то лише в зимову пору, коли дерева „спали” дрімучим сном. Існували священні гаї, в тому числі й калинові, де наші пращури справляли богослужби своїм язичницьким богам.

В цьому пошануванні навколишньої природи калина займала особливе, почесне місце.

Кущ калини має надзвичайно красиву, неначе рукотворну, форму. Весняний цвіт калини ніжний і напрочуд запашний – зворушливе й врочисте явище природи. Образ ніжної рослини як символ рідного краю, батьківської хати, власної домівки, зберігали у своєму серці в нелегких далеких мандрах. У розлуці з цими безцінними скарбами сумували, згадуючи світлий калиновий образ.

В давнину, коли гинув на війні чи в дорозі козак або чумака, сільські дівчата тієї місцевості, де трапилась біда, за свій святий обов'язок вважали потребу посадити на його могилі кущ калини, тим самим, жальючи покійника і співчуючи, співпереживаючи його родині. В цьому випадку кущ калини символізував ідею безперервності людського життя й надію на безсмертя людини через продовження роду в дітях того, хто відійшов у вічність.

*В чистім полі висока могила,
А на тій могилі червона калина...
„Будуть пташки прилітати
калиноньку їсти,
Будуть мені приносити
від родини вісті.*

Про це свідчить і звичай садити калину по українських цвинтарях на могилах рідних, тим самим обіцяючи пам'ятати померлих родичів , і продовжувати на цій землі їх незавершені справи.

Калина – це український символ пам'яті, спогад про милі краї, символ безсмертя.

Уславлена калина і в народній та авторській художній творчості своєю незрівнянною красою: вона і червона, і ясна, і жарка, і красна, як вогонь. Її порівнюють з красою, звабою і принадою дівочою, із молодого вродою. Її використовують і у весільній обрядовості, як приворотне зілля:

*Ой у лузі калина стояла,
вона білим цвітом процвітала.
Ту калину дівчина ламала,
вона нею парубків чарувала.*

Восени чи на весні, після закінчення польових робіт, наставала пора весіль : батьки, в яких була дівка на виданні, вивішували пучечки калини під стріхами дворових споруд, тим самим запрошуючи до господи старостів.

Про творчу силу калини для нашого народу як етичного оберегу, свідчить і те, що, якраз, з її кущів нарізавши гнучкі віття, виготовляли дитячі колиски, бо вважали б якщо дитина виросте в калиновій колисці, то вона вбере в себе все найкраще, чим володіє рід : красу й співучість як символ незнищуванності націй, а нам дає привід порадити : чи не тому ми такі співучі, що в калинових колісках виколисани, адже й у пісні співаємо : „На калині мене мати колисала...”

Українці й досі впевнені, калина – не звичайний кущ, а магічний, любовний, бо поєднує любов двох сердець, тому й зернятко у неї має форму сердечка...

Калина найчастіше символізували жіночу красу. Як правило, про дівочу вроду говорили: „Красна на вроду, як калина”.

Калина виступала і як символ родинного благополуччя й достатку. Про неї згадували й тоді, коли закінчувались жнива чи інша якась польова робота, бо з нею пов'язували радість від завершеної праці, від щедрого урожаю як нагороди за неї. Ця радість виражалась і пісненими словами:

*Господиня калину ламала
і господареві в голови клала
Сти, господарю, доволі,
вже твоя пшениця в стодолі.*

Образ калини, як правило, завжди зустрічається в парі з іншим – чи то рослинним чи пташиним:

*Пишається калинонька, явір молодіє,
а кругом їх верболози
й лози зеленіють...*

Як бачимо, до калини горнулися не тільки люди, а й рослинний та тваринний світ... Чом не оберіг?

Калина як оберіг – це та надія, на яку розраховують у розпачі, це той незрадливий друг, на плече якого можна обпертися у скрутну хвилину, довіряючи свої найпотаємніші думки, жалі й болі, свої сповіді; це та віра, яка окриляє, надає снаги, допомоги, розраду: вона і порадить, і застереже, і заспокоїть, і розвеселить і квітом, і плодом, і шепотом листя, вона вірна, невибаглива і не примхлива, до неї можна приходити завжди.

Калина вічно жива – весною приваблює буйним пахучим цвітом та зеленим розмаєм куща, осінню радує багряними листям та дозрілими ягодами, а зимові кетяги вселяють віру в можливість пережити любі незгоди : ось же калині ніякий мороз не страшний, отак і людина з любої ситуації може знайти вихід. Калина – символ непереможної сили життя.

Де ж узялася, звідки прийшла до нас калина? Про це існує сумна легенда. У добрих батьків було двоє дітей : Іванко й Оленка. Жили вони собі добре, нивку орали, хліб сіяли та дітей у добрі та пошані ростили. Але в їхній край прийшли бусурмани – турки. Понівечили землю кінськими копитами, потоптали нивку, порубали козацькі голови кривими шаблями. Молодих козаченят забирали в яничари, а дівчат в гарем до султана. Батьки встигли Оленку заховати, хоч самі загинули від рук бусурман. Іванка вороги полонили. Щоб спасти своє життя, хлопець сповістив султановим посіпакам, де переховується гарна Оленка. Коли вона про це дізналася то вирішила : краще смерть, ніж неволя, кинулася в глибоку річку, в якій утопилася. Бусурмани так розсердилися на Оленку, що навіть мертву її не пощадили: порубали на шматки і розкидали їх по полях і луках. І там, де падали краплини Оленчиної крові, зростали невідомі донині кущі – це була калина, в дозрілі ягоди якої і перетекла Оленчина кров.

Інша легенда розповідає про сміливих дівчат – полісянок, які заводили військо бусурманське у дрімучі лісові нетрі, показуючи їм невірні шляхи – дороги. Розлючені воїни, звичайно ж, цих дівчат убивали, але й самі гинули. А дівоча кров проростала калиновими кущами..

Завершаючи розмову про калину, хочеться відмітити, що червоні ягоди калини символізують собою мужність тих, хто сміливо боронив рідний край, проливаючи за нього свою багряну, як калиновий сік, кров. Про мужність, сміливість, патріотизм співається в багатьох українських піснях.

Майже у всіх народів є улюблені рослини – символи . І коли ми говоримо про нашу Україну, то не уявляємо її без верби і калини.

„Розмовляла із калиною верба:

„В нас з тобою здавна доля непроста:

Ти на вік мені сестра, а я твоя,

Рідна мати – Україна в нас одна.

І нелегкі і тривожні ті роки,

Гнули нас сніги холодні і вітри,

Але віра у життя у нас була,

Бо нас мати – Україна берегла.

Під вербою і калиною не раз

Двох закоханих у ніч, у зірний час

Ти вквітчала калиновим цвітом їх,

І шептала вербовим гіллям до них.

Ніжним літом – буйноцвітом у свят – час,

Як дівчата знов плетуть вінки для нас,

Калинові сяють грона вогняні

На Івана, на Купала на вербі”.

Нам калинонька червона і верба

Ясним променем освітлює життя

Калиновий і вербовий краю мій,

Мене воленькою світлою напій!

Пісня („Розмовляла із калиною верба” на слова і музику А.Грищука)

Про вербу, скоромну нашу вербу, написано немало.

Її „гнучкій та тонкоталій” присвячені прислів'я і приказки, пісні та вірші.

Чим заслужило шану в народі це дерево?

У народі кажуть : „Там де росте верба, житиме й річка. Нема верби – річка міліє, замулюється і пропадає.

З верби в Україні здавна робили музичні інструменти : кобзи, бандури. З вербового стовбура видовбували човни, ночви. З вербових гілок виплітали кошики, робили стіни хат і хлівів, а потім обмазували їх глиною. Кожний запорозький козак обов'язково мав вербову ложку.

Гілкою верби вітають із святом Вербової неділі.

Не випадково Великий Кобзар, перебуваючи на засланні в Орській фортеці, висадив у пустелі саме вербову гілочку, прижив її, виходив. Вона нагадувала йому рідну Україну.

І знов – степ, і муштри знову,

У місто степом ідучи,

Знайшов Шевченко гілочку вербову

І посадив її вночі

І часто хилений вербою,

Біля солдатського двора

Сидів Шевченко під вербою

І рвавсь до берегів Дніпра

І в день сумний, і в день погожий

Тут одкривався сам собі.

Спинись під нею, подорожній,

Вклонись Шевченковій вербі.

Ранньої весни, коли ще в лісі лежить сніг, розпускаються квіти верби. Це одна з перших рослин, що за біблійними легендами, після всесвітнього потопу виросла на берегах річок та водойм. Українці вірили, що дерево, яке одним із перших викидає бруньки, тобто прокидається до життя, передає людині силу та здоров'я, оберігає її та захищає.

Верба завжди добре впливала на організм людини, рятуючи і дорослих і дітей. А в останню неділю перед Великоднем люди освячують у церкві вербові гілки, б'ють ними один одного, промовляючи:

Не я б'ю – верба б'є,

Не будь сонливий,

До роботи лінивий,

Будь здоровий, як вода,

Рости, як верба!

Верба – одвічний символ України,

Також відома культова рослина.

Символізує вірність, рідний край,

Любов безмежну, ніби небокрай.

Б А Р В І Н О К

Мамина пісня, батькова хата, рушник, калина біля вікна, барвінок – все це наші символи, опоетизовані українським народом.

Правду каже прислів'я : „Без верби і калини нема України”. А ще народ каже : „ В`ється, як барвінок”, „Там криниця, де вербиця”.

Благословенним і чарівним вважається той край, де барвінок росте. Та якщо до уваги взяти те, що майже на усіх наших сільських і не тільки сільських квітниках стелиться цей вічнозелений чагарник, то цілу Україну можна назвати барвінковим краєм.

Прекрасна, осіяна ця рослина. І до ґрунту невибаглива, затінку не боїться, мороз не зачіпає її зеленого листу.

І ось які образні народні визначення рослини:

„Цвіте синьо, лист зелений,
квітник прикрашає, хоч
мороз усе побив – його не займає”.

В різних місцевостях є свої народні назви; це і барвін, і барвін - зілля, і барвінець, і барвінок хрещатий, зеленка, могильник, могильниця.

А лагідно – барвінонько, і барвіночок, і барвінчик, і барвінчикок...

Цвіти, цвіти, та барвіночку,

Та стелися листом

Наукова назва походить від латинського слова, що в перекладі означає „перемагати”.

Поширений в нашому краї і оспіваний в народі барвінок здавна. Значне місце як символ займав він у віруваннях давніх слов`ян, насамперед у Київській Русі. З тих пір вічнозелений чагарничок назавжди увійшов у побут, звичаї та обряди нашого народу.

Найперше барвінок символізує віру в свої сили, всепереможність природи, добра над злом. І того, кого ми квітчаєм цим цвітом, того Добром вінчаємо.

Барвіночку – барвіночку, барвіночку – татку,

Доведи мені головоньку до свого порядку.

Постелися, синій цвіте, на стежки – дороги

Та де ступить мій миленький, перевий тому ноги.

Перевий тому ноженята, приведи до хати,

Поможі мені, барвіночку, тобою вквітчатись.

Барвінок – символ хлопця. Це завжди вродливий, статний парубок.

В українських народних піснях – це символ кохання, вірної і взаємної любові.

Ой стелися, барвіночку,

Не коренем – листом!

Кличе козак дівчиноньку

Не голосом – свистом.

І як промовистий символ, як оберегу вічного кохання доглядати за барвінком, пошановувати його належало насамперед дівчині. Це найперший дівочий обов'язок.

Не обходяться без барвінку у нашого народу і весільні урочистості. Із завжди зеленого лискучого листя плетуть гірлянди і вінки, які символізують вірність подружжю, постійність почуттів, міцність шлюбу.

Барвінок тулили до всього, що потребувало вічності краси : народженому до свічки, щоб гарне та довге життя мав, до свічок весільних, до весільного короваю, щоб любов молодих ніколи не зів'янула, щоб було щасливим подружнє життя. Бо п'ять пелюстків цієї квітки – то п'ять засад щасливого подружнього життя б перша пелюстка – то краса, друга – ніжність, третя – незабутність, четверта – злагода, п'ята – вірність.

Барвінок - це також символ краси. Здавна вважалося, що, рослина дарує дівчині вроду. Дівчата на Україні колись умивались напаром із барвінку.

Рослина ця не тільки декоративна, пісенна, а й цілюща. В народній медицині барвінок використовували для зниження кров'яного тиску. Це кровоспинний, кровоочисний та тонізуючий засіб.

Барвінок – символ пам'яті. Його висаджують на могилах, з нього плетуть поховальні вінки. Звідси й народні назви рослини – могильник, мочильниця.

казали , що ця рослина оберігає від нечистих сил та чаклування. Барвінок вішали над дверима і вікнами, щоб злі духи не проникали в дім.

Барвінок, як оберіг від нещастя, малювали над вікнами, дверима знадвору, вишивали на рушниках.

Як шанували цю рослину, свідчить такий звичай, - її ніколи не викидали на смітник, а тільки у воду, щоб вона не загинула від спраги.

Про барвінок писали багато поетів та мислителів. Писав і Т.Шевченко:

Барвінок цвів і зеленів,

Слався, розстилався;

Та недосвіт перед світом

В садочок укрався.

Потоптав веселі квіти,

Побив...Поморозив...

Шкода того барвіночка

Й недосвіта шкода!

Про барвінок можна розповідати ще багато цікавих легенд, повір'їв співати пісень, бо дуже велике місце займає він в житті українського народу, бо барвінок – це один з прекрасних символів України.

Святою для кожної людини є земля, де вона зробила перший крок, вимовила перше слово, почула малину пісню – колисанку.

Для кожного з нас найдорожча і найрідніша та земля, на якій ми народилися, де живуть наші батьки, рідні, де поховані наші предки.

Це – наша рідна земля, наша Україна. Кожна країна світу обов'язково має свої символи. А що означає слово „символ”.

Символ – це предмет, який характеризує державу, відображає її побут, традиції, господарювання, історичне минуле, прагнення народу.

Герб, прапор і гімн – це три основні державні символи України, котрі мають давню й цікаву історію.

Але кожна держава має і свої народні символи. Важливе місце для українця займає вишитий рушник. Його можна порівняти з піснею, витканою на полотні.

Без рушника, як і без пісні, не обходилось народження, одруження і, навіть, смерть людини..

З хлібом і сіллю на рушнику зустрічають у нас дорогих гостей. Рушник пройшов крізь віки і нині символізує чистоту почуттів, глибину безмежної любові до своїх дітей до всіх, хто не черствіє душею.

Із червоної нитки і білого льону,

Як до рідної пісні усяк з нас привик.

В буден день і на святах, в Карпатах, за Доном,

Наш народ давно вигадав диво – рушник..

Щоб і хата була красивішою,

Щоб і доля була прихильнішою,

Щоб весілля були та й клечальними,

Щоб ми завжди були величальними.

Коли син вирушав з дому в далеку дорогу, мати дарувала йому рушник, як оберіг від лиха.

(„Пісня про рушник” на сл. А.Малишка, муз. П. Майбороди.)

Хліб і сіль рушник – гостинності ознака,

Теж культові й обрядові знаки.

Чудовий український наш рушник!

На щастя, він ще з побуту не зник.

Є звичай: рушником сватів в'язати,

Дорогу молодятм вистилати.

Прекрасні візерунки рушників.

Рушники несуть красу із глибини віків.

Рушники несуть красу із глибини віків. Недарма в народі говорять: „тримай хаточку, як у віночку, а рушник на кілочку”. І ще, „хата без рушників, як родина без дітей.

І сучасну, і традиційну оселю в Україні важко уявити без рушників. Тчуть їх і вишивають ще й досі. Для прикрашення інтер'єру оселі, для домашнього затишку, просто так, для душі. Узори на рушниках – то давні забуті символи : ромб з крапкою посередені – засіяна нива, вазон чи квітка - світове дерево од неба до землі, людська фігурка, немов з дитячого малюнка, - знак берегині, богині хатнього вогнища..

А подивіться, де висять рушники. Над вікном і над дверима, на покуті – це обереги од усього злого, що може зайти в дім.

Його можна порівняти з піснею, витканою чи вишитою на полотні. Без рушника, як без пісні, не обходяться народження, одруження людей, ювілейні урочистості.

Рушник. Він пройшов крізь віки. І хотілося б, щоб цей символ завше прикрашав нашу оселю, був ознакою великої любові і незрадливості. „Хай стелиться вам доля рушниками”! – казали, бажаючи людині щастя.

Крім тих оберегів, які ми сьогодні назвали, в українського народу є й інші-жито, барвінок, лелеки.

*І жито – також символ України,
Це обрядова, культова рослина,
Це знак добробуту і злагоди в сім'ї
І довгого життя на цій землі.
Народна мудрість стверджує : без жита
Людина не могла б на світі жити.
Тож на достаток і на довгий вік
Тоді, коли новий надходив рік,
Ходили хлопці житом засівати.
І наречених також посівати.
На щастя , на добро обряд велів
Цим життєдайним символом полів.*

*Лелека символ щастя і родини,
Любові до своєї Батьківщини
Добробуту , продовження життя.
Надії символ, віри в майбуття.*

Отже, ми з упевненістю можемо сказати, що в українців є багато оберегів, які лікують, прикрашають, оберігають від зла.

Шановні друзі! Бережіть , майбутнє, любіть обереги, вивчайте традиції свого народу, адже ми українці, пишаємося цим.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Все для вчителя - №12, 2005

2. Позакласний час - № 1, 2003